

Nemzeti Társalkodó

KOLOZSVÁRT

81-ik szám.

PÉNTEKEN,

Aug. 2án

Tartalom: Egy falu mellynek párja nincs a világon (Vége). Pesti levelek. Leány és anyja. Elméjatszóság. Ha ez meg amaz volnék.

Egy falu mellynek párja nincs a világon.

(Vége.)

— Én — folytatám hogy szavaimnak annál több nyomatékot adjak „a' híres pénzváltó Coutts unokaöccse vagyok.“

— „Ön...?“

— „Unokaöccse.“

— „Én is pénzváltó vagyok“ úgy mond vezetóm.

Egy pillanatig azt hittem, azt fogjamondani, hogy ő is Coutts unokaöccse, 's reszkettem hogy hazugságon érnek.

— „Ön is pénzváltó, annak örvendek.“

— „Igen uram, de egy elszegényedett pénzváltó, collegáim csak különös tekintetből vettek fel magok közé. Gondolja meg csak ön, nekem csak 800,000 évi jövedelmem van, 's ezért fogadtam el a' kapus hivatalát. Ama házban (Broek főutcájában voltunk) egy kereskedő lakik, kinek 80 milliója van, mit borsból 's békatekenőkből szerzett össze. Ez előtt öt évvel jött vissza Javából májbetegséggel, melly sirba viendi. Átalában Broek

lakosi nem egészségesek, noha a' levegő tiszta, 'nem igen élnek hosszason. Nem szerznék maguknak elég időtöltést, mulatságot.“

— „Írtém, takarékosak.“

— „Minthogy ön jogosítva van Broek lakosai meglátogathatni“ folytatá vezetóm — „teht mondja meg ön mellyik háznál jelentsem be?“

— „Vezessen ön engemet oda, hol gondolja hogy legjobban fogadtatom, 's hol legnevezesebb szokásokat 's butorokat láthatok.“

— „A' szokások alkalmasint ugyan azok minden háznál: csendesség, nyugalom, reggel imádág és estve összeszámolás.“

— „Hogy hogy összeszámolás?“

— „Iroekben mindenki számot vet, urak, cselékek, gyermekek. Hidegvérrel felszámítják azon eszközöket, mellyek által meggazdagultak, 's még gazdagabbak lehetnek.“

— „De a' muzsika?“

— „Broekben nincs muzsika.“

— „A' táncz?“

— „Itt senki sem tánczol.“

— „A' társaságok?“

— „Az ide való lakosok nem szokták egymást látogatni, 's mondhatnám, nem is a' legforróbban szeretik egymást.“

— „De hát mit szeretnek?“

— „A' pénzt, a' növényeket, az angora-macsákat és a' madarakat.“

És valóban mindenik, aranyrudakkalostélyozott ablakban, láttam egy egy fiér, szürke vagy fekete macskát, melly magátunni látszott éppen mint gazdája. E' macskák nagyok 's kövérek voltak mint meganny juhok, nem csoda mert milliós macskák voak, mellyek májbajban szenvedtek 's a' váblevelek 's statuspapirok állásán gondolkodolatszottak.

Félórányi séta után az egész falutlátam. Minden háznak aranyozott vas rozély kerítése van. E' kerítés és a' házak közötttér kövekből jó izléssel kirakott mosaik-Lava, zöld basalt, rózsá granit és tarka márány kövekből napok, csillagok 's virágok krakvák. Jaj annak ki e' mozaik utra találna kőni. — „Kijönek-e gyakran ezen urak ide fris levegőt szivni?“

— „Ritkán. Azok kik Borneoban latak volt, jó reggel ki szoktak jőni, egyet dbányozni 's theát inni.“

— „Dohányozás közben nem szoktak köpi?“

— „Van köpcsészéjek filigránból, mellrózsá poronddal van megtöltve. Megfogja önätni hogy a' lakosok nagyobb része az indianollandus gyarmatok életmódját, szokásait 's izlését áthozta ide magával. Broek egy része Javának.“

— „A' rabszolgákat kivéve.“

— „Vannak rabszolgáik is kiket magokkal hoztak. De ideje már hogy bemenjünk. Árjon csak ön mig bejelentem.“

Azalatt mig vezetóm bement, a' körülem lévő tárgyakat vizsgáltam. A' cserepek vilgos színűek 's tiszták mint tükör, az ablakfa 's ajtószárok olaj festésekkel borítvák. Természetesen itt minden saját házában lakik. Minden háznak két ajtaja van, egy nagyszerű melly csak ritkán nyitattik meg, 's egy kisebb melly a' rendes bejárásra szolgál. A' nagy ajtó csak három innepélyes alkalommal nyitattik meg: keresztelés, lakadalom és temetés alkalmával.

Ugy látszott hogy elfogadtatásom nézéségekre talált, mert vezetóm sokáig késett. Azonban e' várakozás nekem nem volt lellemetlen. Minden pillanatban új tárgyat láltam a' bámulásra. A' legkellemesebb ez volt: ugyan azon perczen megnyilottak minden alsó ablakok 's kitérők a' függönyök titkát az ifjú szép leányokat, kiket Rubens ecsetje hallhatatlanított, fehér 's piros szelid kis terem-

ménykéket, kik varró rámaik mellett ültek vagy rajzoltak. Madarak repkedtek fejük felett, 's hosszú farku arák (papagály nem) mint megannyi szárnyas apródok, hallatták csengő kiáltásukat. Egy herczeg választhat vala magának nőt e' leányok közül, kik szépségök de még inkább gazdagságuknál fogva királynők voltak. Itt találatnak azon gazdag örökös nők, kikről a' regényirók 's operaszerzők annyit beszélnek; azonban minthogy pénzváltók leányai, unokái 's a' t. csak is pénzváltókhoz mennek férjhez. Ez már 3—4 század óta így van.

Végre megjelent vezetóm 's jelenté miszerint a' házura a' híres pénzváltó Coutts öccsét méltoztatik elfogadni.

Bebocsáttattam.

Mielőtt bemutattattam volna, megkértek hogy vonnék cipőimre feljül finom fehér caschemir boritékot. Alá adtam magamat a' szokásnak, 's azután egy szobába vezettettem, mellyben a' házi ur reám várakozott. Azt hittem hogy a' tatár chán áll előttem. Egy szürke selyem hálóköpeny, mellyre aransárcányok 's más tüzet okádó szörnyetegek valának festve, köríté ázsiai terjedelmű testét. Szép fehér haja egy négyszegű süveg alul omlott szét, melly éppen úgy nézett ki mint egy pagod teteje. Még szorosabban szemügyre veszem vala, ha a' házi butorok és a' szoba ékitményei, figyelmemet egészen el nem foglalják. A' pompa, fény, gazdagság 's csin feljül multak itt mindent, mit csak a' képzelődés kigondolni képes. Talán igen is szép ez, 's az érzekek csak silányabbakra teremtettetek. E' tulzás határos egyfelől az alkalmatlanul 's másfelől a' nevetségessel. Nem nevetségese-e a' kutyák és macskák lábára harisnyát huzni, ne hogy a' drága szőnyegeket 's a' t. elpiszkolják; és micsoda festmények! micsoda tájképek, Teniers, Wouvermann, Mieris, Holbema és Berghem e' falusi házak számára dolgoztak, 's mióta remek műveik a' műhelyből kikerültek 's ide hozattak, a' falról soha le nem vétettek.

— „Akarja-e ön virágaimat látni?“

— „Éppen kérni akartam e' kegyet.“

— „Tehát menjünk le a' kertbe.“

Mihelyt a' kertbe beléptem, újból bámulnom kellett. Minden fa alól kezdve fel a' legfelső ágáig meg volt aranyozva, 's a' levelek mellyek természeti valóságukban hagyat-

tak, ez arany szomszédságában nagyon különösen néztek ki. Megvallom nem helyeslehetem hogy a' fákat mint valami kamarás urakat feleziczomázzák, de nem azért mentem Broekbe hogy az izlés felett pereljek. Szerencsére a' virágok nem voltak megaranyozva és én nagyon szépeknek találtam, mind a' mellett is hogy nevéket nem tudom; mert sem chinai sem tatár nyelven nem értek. Elégdj meg azért azon megjegyzéssel, hogy e' virágok némellyike 10,000 forintba került. — Még egy más körülményt sem mellőzhetek el, melly midőn a' kertbe léptem nekem felötölt; a' kert ugyan is tele volt oroszlanokkal, tigrisekkel, párduczokkal, rhinocerusokkal, fából, 's olly színekre festve millyent e' becsületes állatok soha nem viseltek. A' párducz például lángpiros, a' tigris égszínkék csilagokkal hátán 's az oroszlan zöld volt 's a' t. Láttam egy rókát kláriságakból, és egy malmot mellynek csupja egy temérdek nagyságu spongyia volt. Nem örültek-e ezen emberek? nem, csak igen gazdagok.

Nem szükség említenem hogy gazdám e' drága cziczomák között rendkívül unatkozni látszott. Az unalom réám is elragadt, és sokat adtam volna érette ha lármát hallhatok.

Elmentünk a' tehén pajtába is 's láttam teheneket mellyeknek szarvai és körmei megvoltak aranyozva, 's mellyeknek farkuk rózsaszín pántlikával a' padláshoz volt felkötve. Szegény állatok!

Ha a' gazdammal folytatott beszélgetésről nem sokat mondok, annak oka az, hogy ő keveset beszélt. Ő tudta hogy én erősen gazdag vagyok, 's ez neki elég volt. — „Hány lakosa van Broeknek?“, kérdezém tőle elválásomkor.

— „Ötszáz.“

— „Tehát mintegy száz család?“

— „Igen, és ám gazdagabbak vagyunk mint a' föld minden részei fejedelmei együtt.“

— „És boldogok is?“

— „Hm!“ felele ő.

— „Értem: önöknek is megvan tehát saját terhek és gondjok.“

— „Én tökéletesen boldog lennék, ha Sumatra-ról egy virágot megkaphattam volna, mit 14 év óta vágyok birni.“

— „Miféle virágot?“

— „A' krubul-t, egy rózsát mellynek ke-

rület 9 láb. Ez oriásvirág 15 fontot nyom 's tőserjébe belé fér 12 kanna ser.“

— „Fizenöt fontos rózsá! de hát szagja megfelel nagyságának?“

— „Levelei husizüek, 's olly erős dög szaga van, hogy a' legyek megcsaltnak 's pondróiat belé rakják.“

Csaknem kővé váltam bámultomban. Tehát? 40—50 millió urának egész boldogsága azon reményben áll, hogy 14 évi várakozás után kapni fog egy 15 fontos bűdös rózsát! (Bl. a. d. G.)

Pesti levelek.

E. Gedő Jánostól *)

M. levél.

Pest, nyárelő 30án, 1844.

Közelednek a' juliusi napok mellyek a' kartom ellenére is iskolai dolgok közlésére vezrik gyenge tollamat. Ezen napok itt is a' többféle tanulói osztályok próbatéti időszaka. Ha Berlinből írnám leveletem, ugy sok olylyat tudnék írni, mi honunkban újság lenne e' tekintetben; de minthogy Pestről írok, semmi iskolai újdonsággal nem szolgálhatok; az iskolai rendszer itt is csak ollyan mint nálunk; annyival dicséretesebb még is, hogy itt még a' dicső latin nyelv erőteljes virágában díszlik, 's iskolai nyelv; azonban a' gymnasiális iskolákban tanítják a' „hungarica“t is az a' magyar nyelvet.

Hanem hagyom a' romai servilismust, 's átterek egy tanodába mellyben nemzeti nyelvük zöld viránya erőteljű bimbóji fokednek. Ma egy hete barátom az itteni ev. tanodák szónok-költészeti osztályával összekötött magyar nyelvtársalomnak örömunepén voltam. — Sok örömunepén voltam, de hol lelkeim olly tiszta polgári örömben részesült volna, mint ebben, ollyanban soha sem; örömem csak azon fájdalmas érzet zavarja, hogy nekünk magyaroknak, saját honunkban lesve kell még az illy örömeiket keresni. Mintegy 24 számból álló ifjak egyesültek lelkes tanítóik Teichengraber Lajos vezérlete alatt, anyanyelvünket művelni, 's magukat abban gyakorolni; a' magyar szónoklatban, költészetben erejüket fejteni 's a' t. Ez örömunep, saját dolgoza-

*) Első leveletem eddig használt Etédi László alneve alatt írtam; de arról ezennel lemondok.

taik- és jelesebb koszorus költőinkből válogatott költeményeknek elszavalásából állott. En valójában nem tudtam mellyiket bámuljarinkább, azon tiszta hibátlan magyarságot-e mlylyen szóltak; vagy azon lelkes bátorságot mellyel azt előadták; vagy azon érzést mlylyel a' költő szellemét 's érzetét elsajátít, mert tudnod kell barátom, hogy ezen fju társalom egy negyede született zsidó, a' többinek nagyobb része idegen ajku, 's csakéves eredeti magyar van benne. Röviden az egész ünnepélyen a' szívet nemesítő, értelmet világitó tanmódornak üdvös szelleme lebegett. Ezt csak azért íram meg hogy hasonlítsd össze a' honunkbeli iskolai tanmodorokat azal, 's meglátod milly nagy lesz a' különbség. — Ezelőtt pár évvel egy iskolában, néhány fju barátom ilyen társalomban egyesült volt; de mint jakobinusok inquiraltattak; és... 's t.

Az örömnépről kijöve, a' gróf Beeznai kertbe mentem, a' Clair testgyakorló intézetébe, mellyben tábori zene mellett a' mind két nemü számos növendékeknek előleges próbájok volt, a' nagy próbatét a' következő vasárnapra volt tűzve, — azon is jelen voltam. A' növendékek a' testgyakorlatnak minden nemeiben dicséretes, és közméltányt nyert haladást 's készséget tanusítottak; a' tetszés általános volt. A' testgyakorlatnak lly szabályszerű tanítása előttem merőben esneretlen lévén, engemet a' látvány nagyon meglepett. Rögtön, iskoláink jutának eszemben 's kérdezém magamban: miért nincsenek nálunk is ilyen intézetek? Kolozsvártt ugyan van egy vivó intézet, mellyben meglehet tanulni: miként lehessen valaki szemét kiszűzni, ujját levágni, hasát fölhasítani 's a' t. de mind ezek becsületes embertől nem használható tudományok; ámbár némelly osztályban becsület-garantja gyanánt tartatnak. En részemről, nem kívánom becsületesemet egy megölt embertársam életén megvásárolni, vagy annak elmaradott árvái könnyein garantirozni. Az ilyen testgyakorlatok kárára vannak a' honnak jelen korunkban, annyiban hogy néha egy egy becsületes családtya, vagy derék polgar is kénytelen áldozataul esni. A' ki becsületének alapjául egy szál kard hegyét, vagy egy golyó történetes sikerét tartja, legyen övé becsülete, nem irigylem. De visszatérve a' fennebbiekre: valljon nem lehetne-e a' nevelésnek ezen nálunk elmellőzött, 's csak a-

sorsra bizott factorát iskoláinkban is létrehozni? gondolám magamban. Igen könnyen. Kevésbe kerülne valamellyik tehetősebb iskolának egy tanítót tartani, ki aztán egyszersmind, több testgyakorlást tanítókat képezhetne; testi és szellemi nevelés testvér képzetek, akár mellyiket hanyagoljuk el növendékeink körül, csak félelme lesz belőle, 's az is gyenge. Hát azon nyelvmivelő, szívképző, értelemrősítő társalmakat nem lehetne-e honosítani? sőt igen. A' jelenkor szelleme kifejté az idő méhéből az eszmét, az iskolai ifjuságok olvasó társulatában; de némelly iskolákban mint revolutionalis syllogismus propositiója bezárattak; másokban pedig az avatott felügyelet, 's célirányos vezérlés hiánya miatt, nem úgy léteznek, a' hogy a' tárgy eszméje igényli. Azon iskolák ifjuitól hol olvasó egyletek vannak, nem hogy füzért, de még egy szellemvirág szálacskát sem birunk, melly olvasottságukért kezeskednék. Mióta egy Medgyes, Alpár — Mentovich — iskoláikat végezték, azóta iskolás ifjutól nem olvashatni semmit. Mi jogosít azt hinnem, hogy a' különben hasznos és iskolákban üdvös olvasó egyletek nincsenek jó vezérlés alatt. Az olvasó egyleteknek iskoláinkban hasznos vagy káros voltáról, többet mondani, sem időm, sem leveleim célja, sem e' lapok köre nem engedik.

Azért jelen soraimat bezárom azon hazafiu ohajtással, hogy bár iskoláinkban mentől hamarabb létesülnének, a' lélekölő és testet gyötrő nevelési rendszerek, 's tanmodorok helyett, a' testet és lelkét gyakorlók és erősítők. — Légy üdvöz! kívánja

barátod.

III. levél.

Pest, nyárhó 16, 1844.

Barátom!

Azon találmányok 's intézetek között, mellyeket a' fejledező szellem az emberiség anyagi és szellemi jóllétének előhozására, erősítésére az idő sötét méhéből kihozva, a' gyakorlati élet eddig sivatagon hevert pusztaira átültete: egy sincs fontosb, üdvösb, mint a' kisedővő intézetek. Mindazon műhelyek, rendszerek; és modorok, mellyeken és mellyek által az isten képére teremtett lény, bölcsőjétől kezdve koporsójáig keresztül hurczoltatik, hogy vagy örökre erkölcsileg 's testileg elrontassék, — vagy testi- és szellemileg,

léte céljának igénye szerint, a' tökély felé vitessék: csak másod és harmad 's a' t. emelet az azon szellemi épületben, mellynek szoros vagy tágas, csinos és szurtos, világos és sötét teremlein, mint mondám a' föld jelen, 's az ég egykori polgárai keresztül vándorolnak. De maga azon szilárd alap, mellyre azon emeletek épülnek,—legalább kell hogy ezentúl épüljenek,—maga azon intézet mellyre csak nem rég bukkant a' fürkésző ész, 's mellyet az új idő „kiseddóvó intézet“-nek keresztelt. Egy hatalmas eszköz volt ez a' gondviselés kezében, mellyet most átkölcsönöze az emberi észnek, hogy ezáltal a' céljától távol indult emberiség, ideálja felé visszautasítsák.

És midőn honunkban az emberiség gyönge sarjait ápoló, fejlesztő, olly szükséges intézetek itt-otti keletkezését látni, vagy hallani lehet: lehetlen hogy a' kebel, mellynek dobánása az emberiség érzetétől lüktettetik, örömrában ne usszon. Lehetlen, hogy azon emberszerető jeles férfiak lelkes buzgalmát, kik honuk 's embertársaik boldogságát előmozdítani, élettervökbe nemcsak szövék, hanem annak létesítésén szent és hazafi buzgalommal izadnak: ne áldjuk; szóval, tettel, mennyiben a' sors részünkbe juttatá, élő ne mozdítsuk, 's ne gyarapítsuk.

Szép dolog a' honnak jöttezni; de azért jól beszélni sem rut, mondá egy romai író. Fájdalom! nekem sorsom vasrácsai mögé szorúltak csak az utolsó juta szerepül; 's azért csak szóban foglalva hozhatom filléremet, vagy marok fővényemet az épülendő szellemi csarnokhoz.

Sokszor boszankodtam barátom, midőn a' hirlapokban olvasám, hogy ha megyei gyűléseken tisztujítás, vagy kormányzékeni rendeletek nem voltak, vagy ha voltak is, ezek tárgyalása után, azonnal eloszlottak. Istenem!—sohajték—hát ezért rendelék-e apáink a' megyéket egy évben négyszer tanácskozásra gyűlni? Ha csak kizárólag azon két, mondtam tárgyakért van a' megye gyűlése? Hát nevelési, gazdasági, ipari, kereskedési ügyek, 's más országos intézvények indítványozása, tárgyalása, nem férne-e meg a' Themis zöld asztalán; sőt igenis, mindezeknek éppen ott volna 's van születésök helye. De barátom mindezek soká jövének szóba. Nemes polgártársaink, ha egyik a' másikat leitathatták, leolmosbotozhatták, 's így a' nagyobb résznek

erkölcsi romján ha hivatali vágyukat betöltve céljokat érték, azonnal quasi re bene gesta haza tértek, 's így azon közgyűlési szék jogokat mellyel az ur jó kedvében áldá meg a' magyar nemest betöltve hitték.

Illy körülmények hallása 's látása után, örömmel leptek meg azon mozgalmak, miszerint a' két Szolnok megyék- Maros- és Udvarhely székekben, részint egyeslelkes honfiak, részint pedig megyeileg, kiseddóvó intézeteket alapítottak, 's alapítani akárnak. Istene hazámnak, 's az emberiségnek! tartsd meg ezen szándékukat, 's gyarapítsd céljokban akarataikat azoknak, kik illy jeles viselői felséges képednek!

A' kiseddóvó intézetek feltételezetlen üdvös volta világos minden gondolkodó előtt; ezt bizonyítani felesleges. Azonban sokan vannak honunkban, főleg azon osztályból, kiket az eszme üdve leginkább boldogit, olyanok, kik nem is tudják mi az, vagy nincsenek az eszmével tiszta értelemben. És fájdalom hány a' honra 's emberiségre üdvöt árasztó indítvány, intézet nem bukik el ideig, vagy lesz örökre semmivé, a' csupa értetlenség miatt? minek oka az, hogy mindazok kiknek az irás szerint a' girat kiosztatott, azzal nem gazdálkodnak úgy a' hogy kell, hanem a' girat elássák, égő gyertyájakat véka alá rejtik.

En ugyan több kiseddóvó intézeteket, nevezetesen a' Bndapestieket megnéztem; a' kiseddóvókat képző intézetbe pedig gyakran elmendegelek e' tárgy körüli ismereteim szaporítása végett, de azért még sem vagyok bátor annyi ismeretet hizelgeni magamnak e' tárgy körül, hogy azokkal hivatlan némi professori pedántsággal föllépjek, quasi mondandó: „nekem annyi ismeretem van hogy Európában egy embernek sincs annyi, nem hogy nektek,“ mint ezt ezelőtt pár évvel egy gymnasialis professorunk magáról nagy büszkén vallá. Hanem neked mint jó barátomnak, a' mit e' tárgy körül láttam, hallottam 's tudok, elmondom, azon baráti kéréssel, hogy mindazokkal, főleg egyszerűbb atyánkfiaival, kiket a' tárgy szentsége üdve leginkább érdekel, azokat közöld, velök értesd meg; szívöket melegítsd, eszöket érleld az ügy szentségét pártolni, 's elősegíteni, szóval: légy buzgó apostola az ügynek; hidd el barátom fáradozásaid jutalmát az öntudat egykor hálántékaidra fűzi. Mások ugyan—erősebbek mint mi—szól-

tak, beszéltek, 's tettek e' tárgyban, de azon ne akadjunk fenn, szabad a' tér nekünk is, és tágas a' művelni való mező, 's azt tartom én igaz polgárnak, ki e' téren közdolgokban nem rest, nem hallgató, hanem „szóval tettel“ — kitől hogy telik — „segít a' hazán.“ Tehát jövő levelemben a' dologra — Isten velünk addig is.

IV. levél.

Pest, nyárhó. 3án, 1844.

Barátom!

Mi a' kisededóvó intézet? 's mi annak célja? ezen két kérdés feleletét tartalmazza jelen levelem.

A' korban mellyben a' kiseddek beszélni 's járni tanulván, a' bennök szendergő mind két-féle erők ébredésének méni jeleit mutatják, addig míg jelen rendszereink mellett szülői vagy iskolai nevelésbe kerülnek: legtöbb veszélynek, fizikaiaknak mint erkölcsieknek, kitétvék. Természetes halandóság, melly köztük igen nagy; vigyázatlanságból következett esetek, mint vihar a' gyümölcsbimbókat lombjukról: úgy seprik le őket az emberiség fájáról; nem különben az ezen kor lágysága miatt olly veszélyesen ragadó rosz mint jó példák, beléjük hintik azon magvakat, mellyekből az egykor erkölcsi sirjok felett sötét homályban gyászoló szomorufüzek lombjai sarjznak.

Az ember társalmi lény. A' társalom eszméje igényli az ember nevelését idomítását. Nevelés nélkül az ember állattá aljasul, a' benne túlnyomó testiség befolyása következtében. Hogy tehát az ember társalmi hivatásának 's céljának megfelelőhessen, nevelésre van szüksége. Minthogy pedig az ember testből és lélekből álló lény, tehát ezen célját csak úgy érheti el, ha benne a' szendergő anyagi és szellemi erők erkölcsi 's értelmi oldalai arányosan kimiveltetnek. Csak ekkor lesz ő képes hivatásának megfelelni, 's az állományban sorstól, közbizodalomtól adatott, vagy enválasztotta körét pontosan betölteni. Ezen szempontból kiindulva a' művelődés mindenkinek erkölcsi életéhez forrott maga iránti kötelessége. De ezen kötelességnek a' kiseddek nem tudói, nem teljesíthetői, azért ezen fontos kötelesség a' szülői szép kötelességek sorába

van igtatva. Ezen kötelességet teszik a' szülők a' szerint mint értik; vagy mint gyermekeik boldogságát, honunk 's nemzetségünk javát szivöken viselik; némellyek egyként sem. Ezen kötelességek igen, vagy nem teljesítéséből erednek azon források mellyekből átok vagy áldás buzognak ki a' szülőkre úgy mint a' honra, 's az egész emberiségre.

Pedig fontos és figyelmet érdemlő a' kisedekor nevelési tekintetben. E' korban az emberi szellem egy hófehér lap, minden reáhatásnak nyomát megtartó; a' test pedig mint viasz minden alak elfogadására alkalmas. 'S e' korban leginkább fejlődnek a' kiseddek; test és lélek gyermek, azért örökös mozgásban nyugtalanságban van; foglalkozik, tárgy után jár hogy testi 's lelki erejét gyakorolhassa. „Szerencsés kised az, ki illy tudatlanul működő korában értelmes szülők gondossága alatt fejlődhetik, mert ekkor vettetik meg lelkülete alapvonásai.“

De fájdalom több az ollyan kinek nem, mint kinek e' szép szerencse jut. Két tulságban szédelegnek sok szülék e' pont körül. Egyik: az igen szabadon magára hagyás; másik ellenben, az igen tulságos magánybani zárás. — Mind kettőnek nem sok jó, de számtalan szerencsétlen következményei vannak.

Ha a' gyermek első éveiben szabadon hagyatik, 's mi főleg falusi embereknel vajmi megszokott dolog; 's ha mást nem lát mint szülei rosz példákat, mit fájdalom sok helytt igen is bőven lát; vagy ha nevelő háza az isten szabad egével fedett utca, 's ott nő fel mint dudva; — nem említve azon sokféle szerencsétlen eseteket, millyenek letaposás, kutba, - vízbe, - tűzbe, - és fáróli esések, fegyverekkel halálos sértések — mi válhatik azután belőle? feleljenek a' börtön-jegyzőkönyvek, kártyaházak, árverések, öngyilkosságok különböző nemei, és.... a' későn hullátott szülői könnyek.

Ellenben ha viszont kényszerítésből, vagy tulságos aggályból bezárva tartjuk; a' gyermek szükséges foglalkozást 's mozgást nem talál: akkor roszra fakad 's úgy szólván börtönében tör ront, - és ha azután, hogy csendességhez szokják korán iskolába küldetik, 's ott természetével ellenkező rendszerbeni állásba kényszerítetik; mikor is ezen kinpadi

helyezetében természete fellázad, vele a' tanulást, tanítóját, 's az iskolát annyira megutáltatja, hogy mind a' hármát a' mennyire lehet kerülni fogja; minek ismét következései a' számtalan szellemi és erkölcsi fogyatkozások.

Ezen két tulságból eredő roszak megállítására találták fel a' kisededővő intézeteket., melyekben a' kisededek minden testi 's lelki kártól—már mondottaktól—megóvatnak, 's testi 's lelkileg fejlesztetnek.

Mi tehát a' kisededővő intézet?

Az egy olly hely, olly ház, mellybe minden kicsinygyermek 3—6 évekig küldetnek; hol reájok arra képzett ügyelők 's ügyelőknek, nem csak hogy folytonosan felvigyáznak, hanem némiképen testi és szellemi erejüket célirányos elvek szerént fejlesztik is. Ezen mondott néhány szóban meg van a' váza a' másik kérdésre is, t. i. mi a' célja a' kisededővő intézeteknek? adandó feleletnek. Ezen intézetek célja nem csupán a' fizikai óvásban, hanem a' mondott tehetségek fejlesztésében is áll; ez óvás csak mellékes, a' fejlesztés a' fő cél. *) De ezen fejlesztés ismét nem oktatás; az oktatás elemi iskolában kezdendő. A' fejlesztés barátom abban áll: hogy a' kicsinyek, sebesen fejlődő testi és lelki erejüket képző örök, de nem huzomos, 's inkább játszó foglalatosságban tartatnak,—tesztük korukhoz illő 's alkalmazott testgyakorlat, lelkők pedig szemlélhető ismeretek által, változó szeszélyök szerint, szüntelen változásban. Milly fontos legyen tehát a' kisededővő, nevelési tekintetben, megtetszik, ha meggondoljuk hogy a' nevelés alapja a' kiseded korban magvetendő. A' kisededővő intézetek előkészítő műhelyek az iskolára; ezekben költenek fel a' gyermek tudásvágya, 's kedve a' tanulásra; itt képeztetik tehetsége annyira hogy az elemi iskolai komolyabb tárgyak felfogására alkalmas lehessen. A' kisededővő intézetek az iskolák kezdete, mellyekben a' nyilvános nevelés első stadiuma ered.

Ezen, hely szűke miatt rövidre szorított

3) Szontagh ur e' tárgyról értekező azt mondja: „az emberiség 's társaság céljának, a' növendékek korán sem felelnének meg, ha nyaktöréstől megmentetnének ugyan, de lelkeik parlagon hagyatva, annyira elvadulnának, hogy utóbb a' töréstől megmentett nyakat kötéltre kellene függeszteniük.“ — Jelenkor 47 szám.

vázlatból láthatod, mi a' kisededővő intézet, 'és annak célja. Ha tehát ezen intézet fontosságáról meggyőződve, azt felakarnátok állítani, legelsőben is pénzről gondoskodjatok, elegendőről arra, hogy telket házat szerezhessetek, 's kisededővőket fizethessetek. Hogy melly helység miként állítsa ki ezen költségeket fedező tőkét, arról nem szólok, mindenik magatudja legjobban honnan teremtsen pénzt; 's fel is találhatja a' forrást csak akarjon. Hanem csak annyit mondok barátom, hogy ha elegendő pénzetek lesz, 's beléktok a' szent cél létesítésébe, ollyan telket válasszatok melly a' helység egészségesebb részében van; a' telek legyen tágas, mellyen az épületen kívül játszó szin, — testgyakorló gépek- és egy tágas kertnek is hely jusson. Az óvó intézet épülete legyen emelkedett és egészséges légű helyen, a' szobák tágasok, és nem szűk ablakok; az aljok mindenesetre padozott, nem úgy mint némelly falusi iskoláké péld. az Etédié, hol az iskolába a' papi telekről trágylé is tanulni jár; a' kopók az iskola földjében magoknak kényelmes gödröket ásna. *) Tiszta, világos szoba, egészséges lég főéletfeltételek, ezekre főgondotok legyen. Hát kisededővőket hol kaptok? az ám a' bökkenő, mondod. Én reménylem hogy némelly korhel neutrálistából—ezen szerencsétlen hivatali cím eddig tán iskoláinkból kiirtódott—csak nem tesztek, mint eddig szokták volt falusi mestereink mondhatni nagyobb részét. Jéggé fagy az ember szive, midőn látja azt a' rémitő—hogy ne mondjam irtozatos ostobaságot—hanem lelki vakságot, tárgyismeretlenséget, mellyben némelly fennebb mondám conditioju falusi mesterek tapogatóznak. De azért hagyján, mert a' mester „jó“ „senkinek sem vét“ mondja a' sötétben mesturam után tapogató nép. Fájdalom nem árt az igaz positive; de igen negative, midőn semmit sem használ. A' kisededővők szerzését, valamint az ő teendőjüket is, a' mint itt a' kisededővőkép-

*) Örömmel értettem, hogy nemes székem tisztelt nagyérdemű tk. Rendei, éppen saját helységemben terveztek, egy példány kisededővő intézetet létesíteni; vagy is a' már rég tervezettnek, de a' czudar butaság, irigység miatt elbukottnak ügyét partolásuk alá venni. Mint Etédi birtokos, 's mint azidevaló környülményekkel, szellemmel esmeretes, szabadságot veszek én is, valamikor az ügyhöz szólani, 's azt kevés tehetséggel előmozdítani. Gedő.

zö intézetben láttam, egy más levelemben el-
mondom. Addig is a' népek atyja segiljen az
üdvös terv körüli fáradságomban.

Leány és anyja.

(Lithvániai dal.)

Hős vitézek, gyöngyfiak
El magukkal hitanak. —

O maradj leányom,
Egyetlen virágom!
Hogyha távozol velek,
Búmban enyhet nem lelek.

Ám utánok von szivem,
Ott velök szerelmesem. —

El ne menj leányom,
Drága szép aranyom!
Messze jó hazádon tul,
Nincs neked hely nyugtodd.

Légy nyugodt anyám,
Gyermekek mián;
Pusztán szabad ég alatt
Nála lennem nyugtot ad. —

O maradj leányom,
Gyenge jó galambom,
Koszorúd az ékesen
Zöldelő hová leszen.?

Merre hősem hire száll,
Koszorúm a' kardján áll. —

Szót fogadj leányom,
Kedves szép virágom!
Koszorúdra könnyen hull
Éji harmat zordonúl.

Lendül a' hajnal szele,
'S eltün a' harmat vele. —

O maradj leányom,
Egy vigasztalásom!
Ki melenget éjeken
Csattogó hideg telen?

Párnám lesz a' dér és hó,
Ködlepel a' takaró. —

Elmejátzsizág.

Anyám tegnap zsimbele,
El leány az erdőbe,
Hozz nekem egy percz alatt
Téli zöldet, nyárhavat.

Ott bolyongék a' tetőn,
Tó körül a' mély erdőn,
Mondsza juhászfi nekem,
Mind kettejét hol lelem.

Akarsz-e babám lenni,
Heven hiven szeretni,
Megmondom én jó leány,
Mit jelentsen e' talány.

Babád leszek hő és hű,
Jegyem léssen e' gyűrű,
Hol talállok mondsza hát,
Téli zöldet, nyár havát.

Keress egy zöld fenyűfát,
Szakits róla galyacsját,
És anyádhoz így szólalj:
Téli zöld a' fenyűgalj.

Menj a' patakhöz ezzel,
Rózsaszínű kezeddél
Merits habot, tajtékzót,
Meglelted a' nyári hót. —

Ha ez meg amaz volnék.

Ha volnék fejdelem,
Légy társam, mondanám,
'S fejdised lenne gyémánt koronám.

Ha volnék harczi fia,
Te lennél jelszavam,
Minden csatában védő angyalom.

Volnék kereskedő,
Megjárnám Indiát,
'S hoznék neked habzó selyemruhát.

Ha volnék madarász,
Seregélyt küldenék,
Szólná, miként szivem csak érted ég.

Ha volnék remete,
Nem lenne más imám:
Feledj bár engem, áldd meg őt Atyám.

De én misem vagyok,
Csak én em adhatom,
Oh semminék ne vedd ajánlatom.

Ármány.